

2007.10.12.
Kuczi Tibor

Joseph A. Schumpeter: A gazdasági fejlődés alapjelensége

- a gazdasági élet: körfolyamat (minden ismétlődik, ciklikus jelleg) – vannak **változások és fejlődések**
fejlődések: csak amit önmagától teremt, nem pedig külső hatások miatt
- nem gazdasági fejlődés, ha a jelenség csak az adottságok megváltoztatásán és az ehhez való alkalmazkodáson alapul (pl. népességnövekedés → mert nincs minőségileg új jelenség)
- **minden fejlődési folyamat megteremti a következő előfeltételeit**
a fejlődés különálló jelenség: „a folyamat pályájának spontán, *lökésszerű* megváltozása, az egyensúly zavara, amely egyszer s mindenkorra módosítja, áthelyezi a korábban létező egyensúlyi helyzetet”
ennek megjelenése: ipari és kereskedelmi életben
(fogyasztók ízlésének változása ↔ ez adottság, mivel a szükségletek spontaneitása általában csekély)
- **fejlődéelmélet**: ennek a jelenségnek és kísérőfolyamatainak a tárgyalása
- [utalás az előző kiadásra: statika és dinamika fogalma]
- **innováció**: nem jellemző, hogy a megváltozott igények motiválják; egy-egy korszakhoz köthetők¹
- **termelés** = dolgok és erők kombinációja
→ **fejlődés** = új kombinációk megvalósítása:
 - 1.) új, a fogyasztók körében még nem ismert javak vagy új minőségük előállítása
 - 2.) új iparági területek; addig ismeretlen termelési eljárás bevezetése, újfajta kereskedelmi eljárás
 - 3.) új elhelyezési lehetőség: piac megnyitása (pl. pasztörözött tej; Coca-Cola télen-nyáron)
 - 4.) új beszerzési források (nyersanyag, félkész áruk) (Swift: marhahús Ny-ról K-re)
 - 5.) új szervezet létrehozása/megszüntetése (pl. monopóliumok, trösztök, taylorizmus²)

Új kombinációk (ÚK)

- kialakulásuk történhet: új vagy régi szereplők által („teremtő rombolás”)
- az új fokozatosan kiszorítja a régit (gazdasági és társadalmi következmények)
- kialakulásuknak lehetséges előfeltételei (de ≠ az ÚK megvalósításával): fel nem használt vagy kihasználatlan erőforrások, termelési eszközök (pl. eladatlan nyersanyagok, kihasználatlan termelőkapacitások, munka nélküli munkások)
- ÚK megvalósítása = a gazdaság meglévő termelőeszköz-állományának más alkalmazása

= *vállalkozás*

vállalkozó: azok a gazdasági alanyok, akiknek a **funkciója** az ÚK végrehajtása

- tág fogalom, kp.-ban a funkció
- de megkülönbözteti a vállalkozót és a tőkést
- jellemzői: kezdeményezés, tekintély, előrelátás

A vállalkozói tevékenység jellegzetes indítékai:

- pszichológia vs. közgazdaságtan

¹ pl. ipari forradalom – új termelési eljárás; gyarmatosítás, globalizáció, 1930-as évek USA, 1960-as évek Európa – új piacok; taylorizmus, fordizmus = gépek forradalma – szervezeti változás, stb

² http://hu.wikipedia.org/wiki/Frederick_Winslow_Taylor#Taylorizmus

- racionális viselkedés
- motiváció
- kötelesség – szankció (társadalmi/emberfeletti~)
- állandóan ismétlődő gazdasági cselekvés – szükségletkielégítés
- haszonmaximalizáló alkalmazkodás

A tipikus vállalkozó: racionális
önző – önérdékkövető
egocentrikus
kevésbé támaszkodik a tradíciókra
de nem hedonista
újító (non-konformista)
kockázatvállaló
kezdeményező

Karl Manheim: az *újító-képesség* a fiatal korban jellemző, mivel az idősebbeket már köti a rutin

A vállalkozói típus felemelkedésének kora // utilitarizmus³ születésének kora

Hermann Heinrich Gossen (1810-1858): német polgári közgazda, a szubjektív értékelmélet (határhaszon-elmélet) előfutára. Elsőként dolgozta ki a határhaszon fogalmát, és elsőként kísérelte meg szubjektív értékfogalmakra építeni a közgazdaságtan egész rendszerét. Elméletét két tételre építette föl, amelyek Gossen-törvények néven váltak ismerté.

Gossen-törvények:

- Az első Gossen-törvény a csökkenő élvezetek elvét fogalmazza meg. Eszerint minden gazdálkodó egyén célja szükségleteinek maximális kielégítése. Folyamatos szükséglet-kielégítés esetén azonban a szükségletek fokozatosan telítődnek, és így az élvezet csökken.
- A második Gossen-törvény az előnykiegyenlítődés elvét fogalmazza meg. Eszerint a gazdálkodás alanyai eszközeiket és erőforrásaikat úgy osztják el, hogy azok felhasználása maximális előnyt biztosítson számukra. Egy erőforrást egy adott területről akkor csoportosítanak át, ha az erőforrás az új alkalmazás révén több előnyt biztosít tulajdonosa számára, mint amilyen áldozatot jelentett a korábbi területen való alkalmazásáról lemondani. Az erőforrások optimális felhasználása során az utolsó egység alkalmazása minden területen azonos előnyt jelent. Az előnyök kiegyenlítődnek. A második Gossen-törvény úgy is megfogalmazható, hogy a pénz határhaszna a vásárlás minden területén azonos.

homo oeconomicus: a valószínű eredmények egyensúlyba hozása az erőfeszítések negatív hasznosságával → egyensúlyi pont elérése

→ de nem hedonista élvezet, mert ahhoz szabadidő kell & az erőfeszítés nem számít abban, hogy abbamarad-e a tevékenysége vagy sem

³ haszonelvűség (lásd még: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Haszonelv%C5%B1s%C3%A9g> vagy itt: <http://www.enc.hu/lenciklopedia/fogalmi/filoz/utilitarizmus.htm>)

A vállalkozói motívumok három csoportja:

1.) indítékok: közel hasonló a fogyasztói szükséglettel, de nem az!

- megkülönböztetett társadalmi pozíciók elérése
- hatalom
- függetlenség
- szellemi ambíció
- sznobizmus

2.) hódítás, harci ösztön → siker

3.) az alkotás öröme

emberi energia és ügyesség alkalmazásának öröme (önmegvalósítás – **Maslow**)

→ materiális értékek pl.: munkahely, család, pénz (1.pont)

→ posztmateriális értékek pl.: közjó megteremtése, demokrácia, igazságosság (2-3. pont)

magántulajdon: a vállalkozói tevékenység eredménye, mely célt, tartalmat ad a vállalkozói tevékenységnek

Előadás

Mary **Douglas**⁴: az önzés kutatása Weber alapján

→ az egyes társadalmak hogyan tartják az önzést kordában?

két dimenzió (x és y tengely): rács és közösség

- rács: arra szolgál, hogy el ne tudják venni egymás javait; földrajzi rács – egymástól elszigetelt területek; szabályokból alkotott rácsok – ki milyen pozíciót tölthet be, mit dolgozhat, pl. céhek: nyitva tartás, adott munkadarab elkészítésére fordítható idő szabályozása
- közösség: ha valaki picit is gazdagabb, a fejére koppintanak ☺ (lásd: szocializmus, kolostorok)

→ 17-18. század: elszabadul az önzés, nincs biztonság: mindenki mindenki ellensége

Hobbes

Mandeville

→ szerződések

→ hosszabb távon az önzés magasabb jóléthez vezet

Weber: gazdasági viselkedés kultúrájának kialakulása (rendezettség)

mohóság mérséklése – polgári szellem, protestantizmus

mitől *stabil* a gazdaság?

a vállalkozó a kialakult szabályrendszerhez igazodik

Schumpeter: körfolyamat, mint vérkeringés - néha megtörik és újabb pályára áll

mitől *dinamikus* a gazdaság?

a vállalkozó az, aki deviáns, megszegi a szabályokat: *teremtő rombolás*

az ember gyakran megszokásból viselkedik → rutinná válik ami korábban számítás (racióális kalkuláció) volt; a bevált számításokat már nem ismételjük el újra, csak alkalmazzuk

ami közös: az alapvető magyarázó a vállalkozó viselkedése

mi mozditja ki a körfolyamatot? Schumpeter vizsgálata az **endogén tényezőkre** irányul

/ népességnövekedés, tudástényező megváltozása (oktatás) /

Harvard: vállalkozói történeti kutatóközpont

Gerschenkron: vajon a vállalkozó deviáns (újító típus)? és kapnak-e társadalmi jóváhagyást, elnézőek-e velük szemben?

→ ha nincs társadalmi jóváhagyás, akkor lelassul a gazdasági fejlődés, de áll le

→ ha ellenséges a fogadtatás: nehéz a helyzet ☹

DiMaggio: USA polgársága – a kulturális legitimáció módja (pl. operák, színházak)

Merton – viselkedési típusok közül az egyik az újító típus (célok-eszközök kontextusában)

Knight – termelőszervezetek; a szervezet tapasztalatgyűjtése, tudás felhalmozása

→ a vállalat képes váratlan helyzetekre reagálni

Stark, Grabher → „szervezeti sokféleség” – útfüggés fogalma – meg kell törni a rutint: kell a szervezeti sokféleség / a túlspecializáció hátrányai

- pl a kétféle halászati stratégia: racionális vs. sztochasztikus

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Douglas

Szeminárium

- honnan indul a fejlődés: termelői vs. fogyasztói oldal
- mindkettő indíthatja, csak a dominancia változik
- de jellemzően a termelői oldalról

Kiselőadás

- Mo.-n a vállalkozások száma kb. 1.200.000, ebből 900.000 működő;
- csoportosítás: mikro-, kis-, közép-, nagyvállalatok; egyéni vállalkozók
- mikro~: 2-9 fő, kb. 600.000
- kis~: 10-49 fő, kb. 28.000
- közép~: 50-249 fő, kb. 5000
- nagy~: 250- fő, kb. 900
- egyéni (=önfoglalkoztató, alkalmazott nélküli): kb. 230.000

1988-as adatfelvétel

4000 kisvállalkozásról (130.000-esből minta)

szakmák társadalmi presztízse: minél több fiatal / nő van ott, annál alacsonyabb

tudás indikátora – iskolai végzettség

értelmiségi szerep (máshol a polgárságé): önállósodás /szülők, nagyszülők hovatartozása/

rokonok ösztönző hatása → erős kötelékek

→ kapcsolati háló, beágyazottság (tradíció, jelenlegi

környezet)

→ bizalmi légkör

munkahelyi környezet: munkahelyi tapasztalat, előző helyről társadalmi tőke

→ horizontális mobilitás (azonos szintet változtat munkahelyet, szakmát)

vállalkozói csoportok: kisiparosok, kereskedők

→ vállalkozás létrehozásának előnye: megélhetési stratégia (spórolás),

adóelkerülés